

3^{EXTRA} 2005 BERTRAM

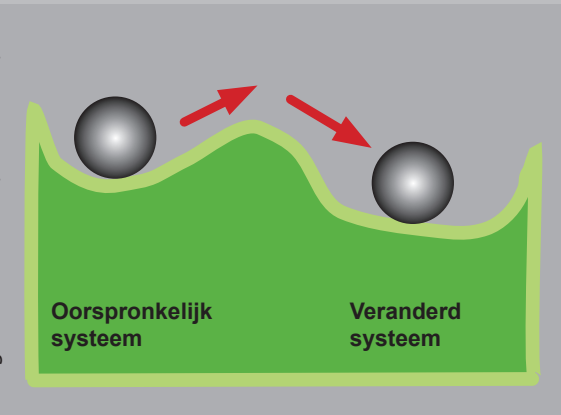
België - Belgique
P.B.
9000 Gent 1
BC 5688

Tijdschrift van de Natuurstudiewerkgroep van de JNM

Graspieper (© Yves Adams)

Ecologische veerkracht (naar R. Roos)

Boomkikker (© Jan Claes)

Afgiftekantoor: 9000 Gent 1
V.U.: Jan Claes
Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent
Verschijnt driemaandelijks
jaargang 3 nummer 3 (extra)

Je adres verkeerd? Laat het weten op bertram@jnm.be

Colofon

Bertram is het tijdschrift van de natuurstudiewerkgroep (NWG) van de JNM, de werkgroep die alle jeugd in Vlaanderen groepeerd die met natuurstudie bezig is. Dit is dan ook het tijdschrift voor de natuurstudiejeugd in Vlaanderen. Bertram is een populair-wetenschappelijk tijdschrift, dat vier keer per jaar verschijnt.

Natuurstudiewerkgroep van de JNM
Koepel van de natuurhistorische werkgroepen van de JNM:

- ARWG, Amfibieën en Reptielenwerkgroep
- KWG, Kustwerkgroep
- PWG, Plantenwerkgroep
- VBWG, Viezebeestjeswerkgroep
(inclusief Coccinula, de LieveheersbeestjesWG)
- VWG, Vogelwerkgroep
- ZWG, Zoogdierwerkgroep

Redactie Bertram

Alles mag doorgemailed worden naar bertram@jnm.be
Opsturen kan naar Bertram, Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent.

Abonneren op Bertram

JNM-leden kunnen zich abonneren op Bertram door storting van 5 EURO op de rekening van de JNM: 001-2280592-04 met vermelding van je naam en/of stamnummer en "lid worden van de NWG". Activiteiten en vergaderingen zijn enkel voor leden van 12-25 jaar.

JNM

JNM is een jeugdvereniging voor en door jongeren van 8 t.e.m. 25 jaar die bezig zijn met de natuur en het milieu in al haar aspecten. De doelstellingen zijn het kennismaken met alles wat leeft en bloeit, alsook het werken aan een natuur- en mensvriendelijke omgeving. Dit gebeurt d.m.v. talrijke afdelingen, werkgroepen, excursies, kampen, voordrachten, studies, acties, tijdschriften, infocentrum...

Meer info en 'hoe lid worden' op www.jnm.be

Bondssecretariaat

Het nationaal secretariaat is gevestigd in de Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent, tel: 09.223.47.81, fax: 09.223.28.05 of e-mail: info@jnm.be. Het is elke werkdag open van 9.00u tot 17u. Hier helpen ze je graag verder met alle info, ook voor tijdschriften en voor het kopen van natuurstudiewerken is dit de plaats waar u moet zijn.

De redactie bedankt

voor hun artikels, opmerkingen, nalezen en andere hulp: Brecht De Meulenaer, Nicolas Vanermen, Jeroen Vanden Borre

voor hun prachtige foto's: Yves Adams (www.vildaphoto.net), Brecht De Meulenaer, Olivier Heerwegh, Nicolas Van Rossem, Rollin Verlinde (www.vildaphoto.net) en al wie ik nog vergeten ben.

Druk

Druk in de weer, Forelstraat 35, 9000 Gent

Tel. 09/224.29.14. Fax 09/225.67.89.

info@drukindeweer.be

www.drukindeweer.be

gedrukt op chloorvrij gebleekt postconsumer kringlooppapier.

Met de steun van de Vlaamse Gemeenschap.

Inhoudstafel

Colofon	2
Voorwoord	3
Ecologische veerkracht	4
Promo - Promo - Promo	8
West-Vlaanderen	8
VWG-KWG Combi weekend	13
Structuur van de NWG (2005)	16

Voorwoord

Wat heb ik hier nu weer in m'n pollen?

De trouwe Bertram-lezer zal dit afdoen als een magertjes uitgevallen, ietwat flauw afkooksel van een échte Bertram. Trouwe Bertram-lezer, vrees niet, dit is maar een extra promo-Bertram, zeer binnenkort valt ook de echte Bertram in je bus.

Voor zij die nog nooit van Bertram gehoord hebben, u heeft wat gemist de voorbije jaren. Maar goed, hierbij hebt u alvast een voorsmaakje van wat zo'n Bertram inhoudt. Bertram is hét natuurstudietijdschrift van de JNM en waarachtig, het gaat over zowat alles wat met natuurstudie te maken heeft (het leven blijft verrassen nietwaar?) Bertram brengt over het algemeen de iets diepgaandere, zwaardere artikelletjes over natuurstudie met daarnaast ook luchtige verslagen van NWG-activiteiten, een Mystery Competition en ... Voor ieder wat wils dus.

Ik ben verkocht!

Hoe krijg ik dit fantastische Magazine nu om de drie maand in m'n brievenbus? Heel simpel: door lid te worden van de **NatuurstudieWerkGroep***. En dat doe je dan weer door **5,00€** over te schrijven op de nationale ledenrekening (**001-2280592-04**) met vermelding van je **naam, NWG, en stamnummer**. Vijf euro, een bespottelijk bedrag! Daarvoor krijg je dus (minstens) vier maal per jaar een Bertram (een véél dikkere uitgave dan deze hier) in je bus en daarenboven de leuke activiteiten-kalender van de NWG ollez ollez.

Nog steeds niet overtuigd? In de Natuurstudiewerkgroep wemelt het van de snelle wijven/ knappe binken... als je nu nog niet overtuigd bent dan begrijp ik je niet.

Natuurstudie Rules!
Brecht De Meulenaer
ANS 2005

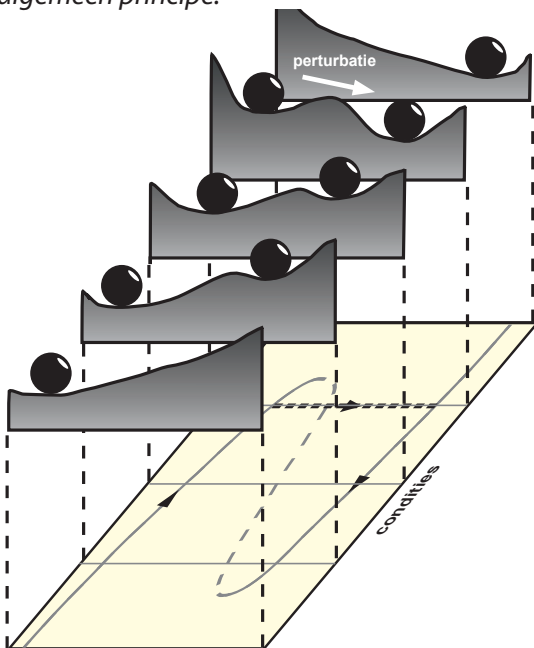
* de Natuurstudiewerkgroep is de overkoepelende werkgroep van alle "kleine werkgroepjes": ARWG, KWG, PWG, VBWG, VWG en ZWG

Ecologische veerkracht

Ecologische Veerkracht... wanneer is de rek eruit

Ecologische veerkracht, zo'n term waar je misschien niet direct aan denkt als je met je vlindernetje door de velden host op zoek naar eender welke koele soort, maar het is weldegelijk van belang en zowat overal speelt het een rol. Je zal het je misschien wel al eens afgevraagd hebben hoe het komt dat de impact van kleinere veranderingen soms zo groot kan zijn terwijl andere grove ingrepen soms geringe gevolgen lijken te hebben. Wat speelt hier? Ecologische veerkracht.

Vandaar dit artikeltje. Misschien een beetje theoretisch maar het geeft je inzicht in een zeer algemeen principe.

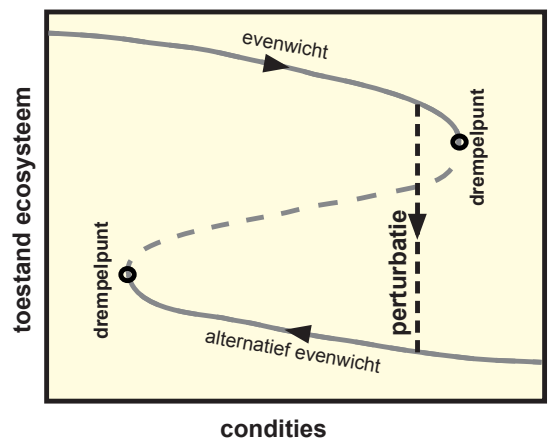

toestand ecosysteem

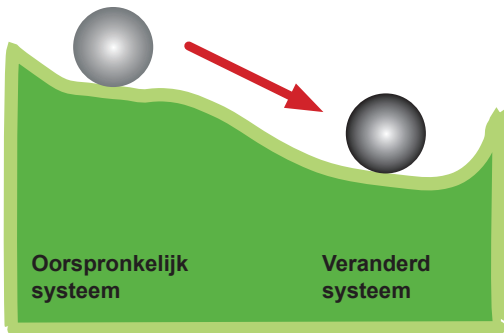
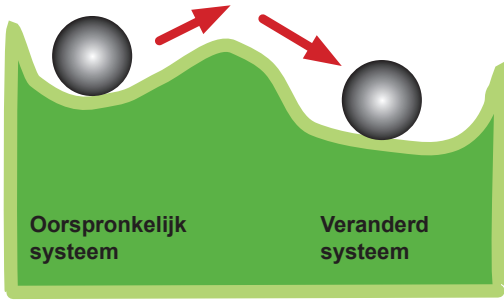
Het Berglandshipmodel. De balletjes liggen in de mogelijke evenwichten naar gelang de condities (af te lezen op het onderste vlak). Hieruit blijkt dat vooraan en achteraan (extreme condities) er maar 1 evenwicht mogelijk is. In alle nadere gevallen zijn er twee mogelijk. De condities van het systeem moeten dus sterk wijzigen opdat de drempel tussen de twee evenwichten laag genoeg is om erover te rollen. (door Olivier Heerwegh naar M. Scheffer)

De Theorie

Sinds jaar en dag tracht de mens de natuur te begrijpen en in wiskundige formules te gieten. Men zoekt naar verbanden en tracht aan de hand van allerhande factoren de respons te voorspellen. Soms bekomt men natuurlijk een mooi lineair verbandje aan de hand waarvan men haast op het zicht voorspellingen kan doen. Maar helaas zit de natuur zelden zo eenvoudig in elkaar, in tegendeel. Zeker in de ecologie zijn het aantal factoren die een invloed hebben dermate divers dat de verwerking ervan haast onmogelijk complex wordt. Een typische situatie is die waarbij een bepaald systeem gedurende lange tijd haast inert lijkt te reageren op de wijzigende omgevingsfactoren, tot ze op een kritisch punt gekomen zijn waar de impact plots zeer sterk is. Soms is het zelfs zo dat voor een bepaalde toestand twee verschillende stabiele evenwichten voorkomen, van elkaar gescheiden door een onstabiel evenwicht. (zie figuren). Dit heeft tot gevolg dat wanneer de omgeving stelselmatig verandert dit aanvankelijk weinig impact zal hebben. De situatie verschuift langsheen de curve naar

Een kleine wijziging van de condities (verschuiving naar rechts) kan soms een grote perturbatie teweeg brengen (voorwaartse verschuiving) naar een ander evenwicht. De terugwaartse verschuiving vereist dan juist weer een sterke terugdringing van de condities (naar links) (door Olivier Heerwegh naar M. Scheffer)

Het verlagen van de drempel tussen de twee evenwichten (door Olivier Heerwegh naar R. Roos)

rechts waarbij de Y-waarden (staat van het ecosysteem) slechts weinig veranderen. Tot op het kritische punt waar de hele zaak aan het rollen gaat en in het andere evenwicht belandt met een sterke verandering van de staat van het ecosysteem (wijziging in de Y-waarden). Wil men het systeem nu terug in de oorspronkelijke toestand brengen dan volstaat het niet de toestand net voor de grote verschuiving te herstellen want het ecosysteem bevindt zich in haar tweede evenwicht. De omgevingsfactoren zullen dus weer een heel eind teruggedrongen moeten worden wil de staat van het ecosysteem opnieuw significant verschuiven. Of om het in curve-taal te zeggen de omgevingsfactoren moeten sterk terug naar links verschuiven opdat het systeem opnieuw naar haar eerste evenwicht zou verspringen.

Het is misschien nog het best voor te stellen met een driedimensioneel 'berglandschap-model'

Het bultje tussen de twee evenwichtstoestanden wordt steeds kleiner en de helling alsmaar groter waardoor het balletje verrolt. (zie figuur). Het balletje blijft de hele tijd in het eerste evenwicht tot dat het heuveltje helemaal weg is en het naar het andere rolt.

Een andere manier van voorstellen is het kapsijzen van een kano. Als je tijdens het kanoën geleidelijk naar één kant leunt zal hij op een gegeven moment plotseling om kieperen en in een nieuw evenwicht terecht komen (onderste boven) om opnieuw in het eerste evenwicht terecht te komen zal je nu ook grote inspanningen moeten leveren. Het grote probleem bij dit soort van situaties is dat het zeer moeilijk te voorspellen valt wanneer zo'n systeem de onzichtbare drempel overschrijdt en omklapt!

Genoeg theorie, waar komen we dit nu tegen in de praktijk?

Voorbeelden

• Vertroebeling in meren

Een sterk vertroebeld plasje of beekje, u kent ze vast allemaal. Te wijten aan grote phytoplankton-bloei als gevolg van sterke eutrofiering (sterke toename aan nutriënten bv meststoffen). Maar het terugdringen van de nutriënten-input geeft geen directe opheldering naar de toestand voor de vertroebeling. Waarom? In helder water zorgen waterplanten voor een opname van nutriënten en vormen een bescherming voor phyto-plankton-etters (*Daphnia*) tegen predatoren zoals vissen. Daarnaast zorgen planten ervoor dat de bodem bijeen wordt gehouden. Als de nutriënten-influx dermate stijgt zodat phytoplankton de plantengroei verhindert, slaat het evenwicht om. Planten verdwijnen, phytoplankton-grazers worden gemakkelijk gepredeerd. Het aantal vissen stijgt, de bodem wordt omgewoeld op zoek naar bentische organismen. En we bevinden ons in het tweede evenwicht. Het lichtjes terugdringen van het nutriëntengehalte zal niet direct resulteren in de helder-water-

toestand. Een drastische ingreep zal nodig zijn, het massaal wegvangen van vis, of het zeer sterk terugdringen van de nutriënten kan de heldere toestand herstellen.

• Woestijnen

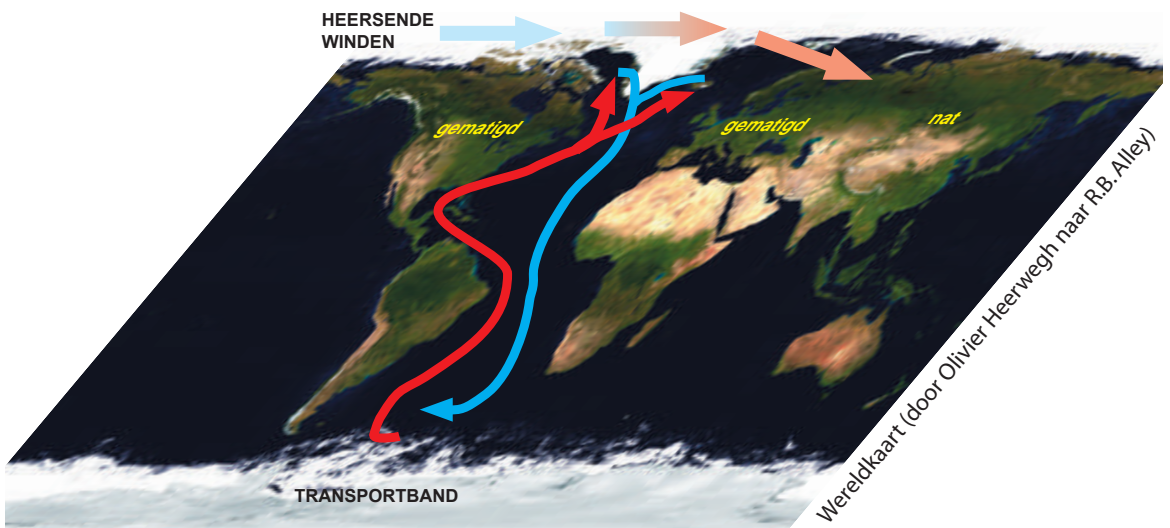
De woestijnvorming is volgens sommigen een van de grootste ecologische bedreigingen de dag van vandaag. Eens een gebied veranderd is in een woestijngebied lijkt kolonisatie door planten onmogelijk. Planten in droge gebieden houden zichzelf voor een grote mate in stand. Door het voorkomen van planten zal het zeldzame regenwater in de bovenste bodemlaag beter worden vastgehouden, hierdoor zijn de planten in staat het water op te nemen. In afwezigheid van planten, zal het zeldzame regenwater veel gemakkelijker in de bodem zakken en veel sneller verdampen. In een plantloos milieu zullen zich dus ook geen nieuwe planten kunnen vestigen... Een doodlopend straatje dus...

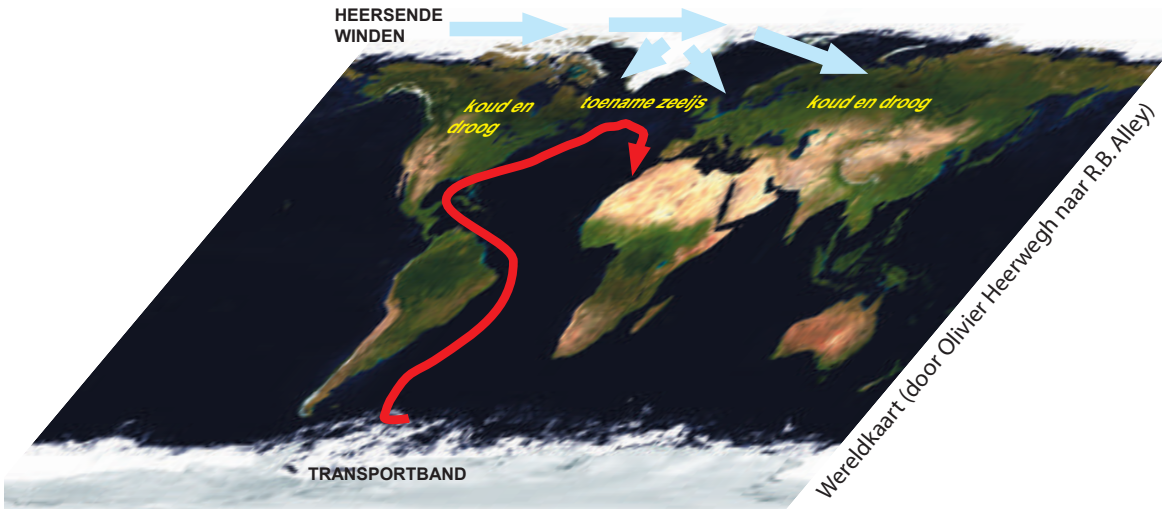
Maar het gaat soms nog verder. Sommige klimaatmodellen brengen de droogte in de Sahel in verband met het verdwijnen van de vegetatie. Meer vegetatie in de Sahel zou de hoeveelheid neerslag positief beïnvloeden. Zo zou de Sahara ongeveer 5000 jaar geleden van een groen landschap vol meren op vrij korte termijn omgeslagen zijn in een verzengend woestijngebied, als gevolg van een langzame

klimaatstijging over de jaren heen. De druppel die de emmer doet leeglopen (in dit geval).

• Klimaatveranderingen

Uit Groenlandse ijsmonsters blijkt dat ook in het verleden sterke klimaatveranderingen vaak op zeer korte termijn gebeurden. Zo vond de opwarming na de laatste ijstijd, meer dan tien graden celsius, binnen één decennium plaats. Die sprong is vergelijkbaar met Moskou dat in tien jaar tijd het klimaat van Madrid zou krijgen. Maar ook nu met de algemene opwarming van de aarde bestaat het risico dat de geleidelijke temperatuursverandering ons klimaat naar een zo'n onzichtbare drempel duwt. Wanneer deze drempel wordt overschreden, kan het klimaat zeer plots in een andere evenwichtstoestand schieten. Met alle gevolgen van dien. Zo zou de langzame opwarming die nu gaande is, kunnen zorgen voor een plotselinge sterke afkoeling van ons klimaat. De weersomstandigheden in Noord-Amerika en Europa worden bepaald door de warme golfstroom. Zout water opgewarmd door de tropische zon, stroomt in noordelijke richting. In het hoge noorden koelt het water af. Zodat het voldoende koud en dicht en dus zwaar genoeg is om ten Oosten en Westen van Groenland te zinken, waarna het zich over de bodem weer in zuidelijke richting

verplaatst. Terwijl het afgekoelde water zinkt, neemt warm water uit het zuiden de plaats ervan in. Het zinkende water drijft op die manier de wereldtransportband (Conveyer belt circulation) aan die het noorden opwarmt en het zuiden afkoelt. Wanneer nu door de opwarming van de aarde steeds meer poolijs smelt komt steeds meer zoet water in de oceaan, hierdoor daalt de densiteit van het water en vertraagt de transportband sterk of valt zelf helemaal stil! Doordat het water afkomstig van neerslag nu niet meer wegkan stapelt het zich razendsnel op en ontzilt de oceaan nog meer en stopt de transportband helemaal. Het gevolg is een zeer sterke afkoeling van Noord-Amerika en Europa. Maar niet enkel de Noord-Atlantische regio zou onder een dergelijke opwarming te lijden hebben in Afrika en Azië zou het ernstige droogtes induceren, door het stilvallen van het Moessonsysteem. Uit IJskernboringen blijkt inderdaad dat sterke afkoelingen in de Atlantische Oceaan inderdaad vaak vooraf werden gegaan door onziltung.

Dit waren in een notendop een inleiding en enkele voorbeeldjes, die de vaak ingewikkelde samenhang van een ecosysteem illustreren. Sommige ecosystemen zijn ook veel

gevoeliger voor veranderingen dan andere, de drempel tussen de twee evenwichten ligt lager. Duin en wad-systemen zijn vaak veel veerkrachtiger dan bijvoorbeeld vennen, omdat duinen en wadden ook van nature aan veel grotere stress blootstaan. Het is echter belangrijk te beseffen dat tegenwoordig zowat alle ecosystemen op aarde aan grote stress worden blootgesteld ten gevolge van menselijke activiteit. En dus ook zowat alle ecosystemen een zeker vorm van bedreiging kennen. Beschermen is dus nog maar eens de boodschap.

Brecht De Meulenaer
ans@jnm.be

Met dank aan Olivier Heerwegh voor de grafieken.

Bronnen:

- Marten Scheffer et al., Catastrophic shifts in ecosystems, *Nature* 413, 591-597 (2001)
- Richard B. Alley, Als de golfstroom stopt, *Scientific American* nr.4, 50-57 (2004)
- Rolf Roos, Opgewarmd Nederland, Van Erkel (2004), p.195-203

Promo - Promo - Promo

Zo, je zit nu al in de helft van deze Bertram-light promoversie. Je bent natuurlijk al overtuigd en hebt reeds de bank gebeld om

5 euro

over te schrijven op

001-2280592-04

met vermelding van

je naam, je stamnummer en 'NWG'

Mooi zo! Lees rustig verder en begin alvast te dromen van je eerste echte, volledige Bertram (de eerste van volgend kalenderjaar).

West-Vlaanderen

West-Vlaanderen toch geen woestijn?

West-Vlaanderen, je kent het wel, dat stukje Vlaanderland helemaal in de Far West, waar de zon in de zee zakt. Bekend van de horeca aan de kust die altijd klaagt, het mestoverschot en het onverstaanbare gebrabbel van Willem Vermandere en Flip Kowlier. En natuur hebben ze daar al helemaal niet. Integendeel, 't is een woestijn vlakbij de zee. Hoewel, misschien is dat laatste toch niet helemaal waar...

West-Vlaanderen is de grootste Vlaamse provincie (3161 km²), ze beslaat 23,3% van de oppervlakte van Vlaanderen, en er wonen zo'n 1.130.000 mensen. Een snelle rekensom leert dan dat de bevolkingsdichtheid 'slechts' 357 inwoners per km² bedraagt, tegenover 445 voor Vlaanderen! Toch is het de bos- en natuurarmste provincie van Vlaanderen. Dat is onder andere een gevolg van haar

overwegend vlakke reliëf en vruchtbare bodems: 68% van de oppervlakte wordt door land- en tuinbouw bewerkt (over geheel Vlaanderen is dat gemiddeld 46%), en 34% van alle Vlaamse cultuurgrond ligt in West-Vlaanderen.

Het is echter niet al kommer en kwel: door haar grote variatie aan bodemtypes kent West-Vlaanderen een grote verscheidenheid aan biotopen, en dat brengt een grote biodiversiteit met zich mee. Zo broedt 90% van alle Vlaamse broedvogelsoorten ook in West-Vlaanderen, en zo'n 80% van de Vlaamse hogere planten kan je ook in onze provincie aantreffen. Sommige biotopen zijn zelfs exclusief of hoofdzakelijk in West-Vlaanderen gelegen, waardoor de provincie een groot belang heeft in het beschermen en behouden van deze biotopen en de soorten die eraan gebonden zijn. Voorbeelden hiervan zijn de kustduinen en de polders. Verder vinden we in West-Vlaanderen ook zandige regio's

(b.v. de Brugse Zandstreek met een aantal heiderelictgebieden), zandleemovergangsgebieden, brede riviervalleien en in het zuiden de glooiende leemstreek in het West-Vlaamse Heuvelland, met enkele stevige kuitbijters zoals de Kemmelberg (156 m).

Hieronder belichten we enkele soorten die de stempel West-Vlaams kunnen dragen, althans in een Vlaamse context. Dat betekent dat als we in West-Vlaanderen iets doen voor het behoud van deze soorten, dat we dan meteen iets goed doen voor hun behoud in geheel Vlaanderen. Hou hierbij wel in je achterhoofd dat je een ander beeld kan verkrijgen als je het iets breder bekijkt (in Belgisch of zelfs Europees perspectief). Natuur stopt niet aan de landsgrenzen, natuurbehoud helaas al te vaak wel.

Van de 56 Vlaamse mierensoorten zijn er slechts 32 in West-Vlaanderen waargenomen. Dat is weinig, maar dat betekent niet dat daar geen bijzondere soorten bij zijn. Zo bezorgt het veelvuldige voorkomen van een aantal mierensoorten in de duinen hen een West-Vlaams tintje, b.v. de Buntgrasmier (*Lasius psammophilus*) en de Duinsteekmier (*Myrmica specioides*). De Muurmier (*Lasius emarginatus*) is een miertje dat in het zuiden van West-Vlaanderen op vrijwel elke kerk- en kerkhofmuur te vinden is.

Waarschijnlijk is ze bezig Vlaanderen te veroveren vanuit het zuiden. Ook leeft er in enkele bossen rond Westvleteren en Brugge een speciaal soort rode bosmier, waar de specialisten nog geen raad mee weten. Het lijkt een kruising te zijn tussen de Kale (*Formica polyctena*) en de Behaardebosmier (*F.rufa*), en ze heeft meerdere koninginnen per nest. Verder onderzoek zal

hopelijk opheldering kunnen brengen in het mysterie rond deze 'soort'.

Ook bij de sprinkhanen zijn een aantal soorten aan duinen gebonden. De Duinsabelsprinkhaan (*Platycleis albopunctata*) b.v. komt langs heel de kust voor, maar nergens elders in Vlaanderen. Ze houdt van warme, droge, schrale plekken die ze bij ons in de duinen vindt, maar in Wallonië ook op kalkgraslanden. Het Zanddoortje (*Tetrix ceperoi*), vroeger ook wel Duindoortje genoemd, houdt van natte pioniervegetaties. In vochtige duinpannen komt het veelvuldig voor, maar ook in natte heidegebieden in de Kempen is het te vinden. Recent is deze soort zelfs aan een sterke opmars bezig, en zou je ze dus eigenlijk overal op natte, kale bodems kunnen verwachten. Van het Schavertje (*Stenobothrus stigmaticus*) daarentegen, een klein veldsprinkhaantje, dacht men ooit dat het uitgestorven was in Vlaanderen. Gelukkig kunnen nog enkele populaties standhouden, waarvan twee in West-Vlaanderen: één in een duingrasland aan de Westkust, en één in een heiderelictgebiedje nabij Brugge.

Sabelsprinkhaan (© Victor Bos)

Het gaat niet goed met de Vlaamse dagvlinders, en dat is in West-Vlaanderen niet anders. Toch zijn er een paar lichtpuntjes: de Aardbeivlinder (*Pyrgus malvae*) is op uitsterven na dood in Vlaanderen, maar twee kleine populaties houden stand in West-Vlaanderen, niet toevallig allebei op militaire domeinen. Buiten West-Vlaanderen zijn er slechts twee andere plekken in Vlaanderen waar dit vlindertje in de laatste 15 jaar waargenomen werd. De Kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*) doet het recent weer beter. Na een tijd te zijn verdwenen uit Vlaanderen kon de soort weer vaste voet aan de grond krijgen in de duinen van de Westkust, waar de rups leeft op Duinviooltje. In de uitzonderlijk goede vlinderzomer van 2003 werden zwervende Kleine parelmoers gezien verspeid over West-Vlaanderen, en vanuit Limburg bereikten ons berichten dat de vlinder zich in 2004 op verschillende plekken heeft voortgeplant (met als waardplant Akkerviooltje). Het valt echter af te wachten of de vestiging in Limburg definitief is, zodat we voorlopig nog kunnen stellen dat de Westkust het enige

Oranje zandoogje (© Victor Bos)

vaste bastion van deze soort is in Vlaanderen. Tot slot kunnen we bij de dagvlinders nog aanstippen dat het Oranje zandoogje (*Pyronia tithonus*) de meest algemene dagvlinder is van West-Vlaanderen, algemener nog dan de koolwitjes, iets wat in veel andere streken van Vlaanderen wellicht verrassend in de oren klinkt.

Ook bij de gewervelde dieren vinden we soorten met een West-Vlaams cachet terug. Zo is er de Bot (*Platichthys flesus*), een platvissoort die vanuit zee de rivieren kan opzwemmen en in zoetwater kan leven. Hij doet dat in Vlaanderen vooral op de IJzer. Ook de populatie van de Boomkikker (*Hyla arborea*) in Knokke is in een Vlaamse context van uitzonderlijk belang. Helaas is ze sterk bedreigd. Voor de enige andere Vlaamse Boomkikkers moet je naar het vijvergebied Midden-Limburg. Het beeld is iets rooskleuriger voor de Kamsalamander (*Triturus cristatus*), net als de Boomkikker een soort van de Europese Habitatrictlijn. De zwaartepunten van haar verspreiding situeren zich in het heuvelachtige zuiden van West-

Boomkikker (© Jan Claes)

Tweekleurige vleermuis (© Rollin Verlinde)

Vlaanderen, en in de kustduinen. Door het verdwijnen van kleine landschapselementen (poelen, hagen, houtkanten, enz.) en de achteruitgang van de waterkwaliteit in poelen (als gevolg van inspoelende mest en betreding door vee) gaat ze echter ook sterk achteruit. Hier ligt zeker een kans voor lokale besturen om door het stimuleren van het behoud en heraanleg van poelen bij landbouwers de Kamsalamander te redden.

Bij de zoogdieren vermelden we de Waterspitsmuis (*Neomys fodiens*), die opmerkelijk meer voorkomt in de polders dan elders in Vlaanderen. Ook voor een aantal vleermuissoorten is West-Vlaanderen belangrijk, b.v. de Meervleermuis (*Myotis dasycneme*) en de zeer zeldzame Tweekleurige vleermuis (*Vespertilio murinus*). De zeezoogdieren zijn in feite een exclusiviteit voor onze kustprovincie (met uitzondering van de occasionele Zeehond (*Phoca vitulina*) die de Zeeschelde opzwemt). De territoriale wateren zijn in ons gefederaliseerde landje echter een Belgische bevoegdheid, zodat we deze dieren Belgisch moeten noemen. Alleen wanneer ze aanspoelen op het strand boven de laagwaterlijn kunnen we ze als (West-)Vlaams beschouwen, maar voor walvissen en dolfijnen is het dan meestal al te laat...

Zoals reeds gezegd is 90% van de Vlaamse broedvogelsoorten ook in West-Vlaanderen te vinden, en daar zitten een aantal belangrijke tussen. Voor het grootste deel zijn dat natuurlijk zee- en kustvogels. Zo broeden de Dwergstern (*Sterna albifrons*) en de Grote stern (*Sterna sandvicensis*) alleen in Zeebrugge, en de Kuifleeuwerik (*Galerida cristata*) langsheen onze kust. Maar wist je dat we ook de Rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*) een West-Vlaming mogen noemen? De rietkragen in de polders, en dan vooral in de Ijzervallei, zijn van groot belang voor het behoud van dit zangvogeltje als broedvogel in Vlaanderen. Ook voor het behoud van de Kwartelkoning (*Crex crex*) als Vlaamse broedvogel is alle hoop gericht op de Ijzervallei. Bij de niet-broedende vogels denken we meteen aan het belang van de polders als overwinteringsgebied voor ganzen. Dat de Uitkerkse polders en de polders rond Damme tijdens de winter ongeveer de voltallige broedpopulatie van Kleine rietganzen (*Anser brachyrhynchus*) van Spitsbergen ontvangen, maakt dat Vlaanderen een grote verantwoordelijkheid draagt in het mondiaal behoud van deze soort, en daarnaast is het natuurlijk ook fantastisch om met verkleumde vingers en tenen te kunnen genieten van het winterse schouwspel van duizenden ganzen in een vlakke, ijskoude polder.

Bosrietzanger (© Yves Adams)

Tot slot belichten we nog even de hogere planten (bloemplanten en varens). De grote variatie aan biotopen in West-Vlaanderen biedt levensruimte aan 80% van de hogere planten van Vlaanderen. Voor een vijftigtal soorten is West-Vlaanderen van uitzonderlijk belang: zo is er de Steeneppe (*Sison amomum*) die alleen in de wegbermen van Ieper en Poperinge te vinden is, de Honingorchis (*Herminium monorchis*) en de Duingentiaan (*Gentianella uliginosa*) die alleen nog bloeien in enkele duingebieden van de Westkust, naast vele typische kustplanten waarvan de naam met duin-, zand-, zee- of kust- begint. De Tweenervige zegge (*Carex binervis*) is wel een heel speciaal plantje: het is een typische heideplant, maar toch komt ze niet voor in de Kempen. Dat komt omdat ze gebonden is aan heidevegetaties onder een mild zeeklimaat, de zogenaamde intermediair-Atlantische heide. In ons land komt ze dan ook alleen voor in de heiderelicten van Oost- en West-Vlaanderen, wat meteen aantoont dat deze relictgebiedjes, hoe klein ook, het behouden waard zijn, want ze zijn toch iets meer dan het kleine broertje van de veel grotere en uitgestrektere Kempense heidegebieden.

Men kan besluiten met de vaststelling dat de provincie West-Vlaanderen en de West-Vlaamse gemeenten een niet-geringe verantwoordelijkheid dragen in het behoud van onze Vlaamse biodiversiteit. Ook al is West-Vlaanderen de natuurarmste provincie van Vlaanderen, toch loont het de moeite ook hier te blijven investeren in het behoud van wat er nog rest aan natuur, een boodschap die de regionale en lokale overheden hopelijk ter harte zullen nemen. En daarnaast toont dit alles ook aan dat er zelfs voor JNM'ers iets te beleven valt in de kustprovincie. Wat houdt jullie nog tegen om op excursie te gaan richting Far West? Er valt zeker nog iets te ontdekken!

Jeroen Vanden Borre
jeroen.vandenborre@tiscali.be

Bronnen:

- Dochy, O. (2005). Relevante soorten voor soortenbescherming in West-Vlaanderen. Abstract West-Vlaamse Natuurstudiedag, 5 maart 2005, KULAK, Kortrijk.
- Diverse voordrachten op de West-Vlaamse Natuurstudiedag, 5 maart 2005, KULAK, Kortrijk (www.kulak.ac.be/natuurstudiedag).
- www.saltabel.org (sprinkhanen);
- www.instnat.be (dagvlinders, amfibieën, broedvogels, ...);
- www.natuurpunt.be (amfibieën);
- www.zwvkvk.net.tf (dagvlinders);
- ...

Honingorchis (© Yves Adams)

VWG-KWG Combi weekend

Combi weekend VWG-KWG, 15-18 april

Een verbroederingsweekend van de KWG met de VWG: de KWG is alive en de VWG is kicking. Locatie was De Panne, in een boerderij ons ter beschikking gesteld door AMINAL!

14.04

Enkele pientere kerels hadden het al in de mot: de wind ging op de eerste dag van het weekend uit het zuidoosten blazen. Zij besloten reeds de avond van de veertiende aan te zetten. Er werd intens genoten van een pintje op de Esplanade, boven onze kop hing een zingende Kuifleeuwerik. Wij zongen met hem mee:

*"Je viens te chanter l'Esplanade,
l'Esplanade des gens heureux!"*

We trokken het niet te lang, het plan was de volgende ochtend heel vroeg op de duinen

te gaan staan om Roodstuitzwaluwen te zien overvliegen.

15.04

Zo ver is het allemaal niet gekomen, alhoewel. Het was een leuke ochtend, in het gezelschap van DiediTheDeer. Direct al drie overvliegende Beflijsters, we zagen later nog drie Beflijsters invallen in het reservaat. Er was redelijk goede trek van Graspieper, we zagen en hoorden regelmatig overtrekkende Gele kwikstaarten, Boompiepers, Kneutjes, Groenlingen, steltlopers van alle slag, zelfs drie Barmsijsjes. Een Smelleken deed de gemoederen even hoog oplaaien, er werd stevig gediscussieerd over Purperreigers ja dan nee...

Bij het scannen van de overvliegende vogels plots een 'flappende' vogel door mijn beeld. Billy kon het niet beter verwoorden: 'Er flapt daar iets!'. Een Hop dan nog wel: in diepe bogen kwam het zwart-wit spektakel langsgevlogen! Op de maat van 'Min moaten'

Graspieper (© Yves Adams)

zongen we uit volle borst:

*'Upupa epops is een vogel,
de Hop is zijn gangbare naam,
zo groot als een duif maar dan wel met een kuif,
het is met de Hop ver gedaan!'*

Spontaan gejuich, gezang, als ik mij goed herinner werd er zelfs geapplaudiseerd: wat een sfeer. De strategie voor de komende uren werd besproken: ik ging naar de boerderij om de toestromende deelnemers op te vangen, de rest ging iets gaan eten. Daarna zouden we postvatten op het uitkijkplatform aan de Groene biezenlaan om roofvogels te spotten. Aanvankelijk enkel Sperwertjes en Buizerds, plaatselijke beesten wellicht. Plots iets groots:

Cetti's zanger, het gereutel van tientallen Rugstreeppadden steeg op uit het Zwarte dal. Machtig!

(Quote van de dag: 'Er flapt daar iets')

16.04

We vatten terug vroeg post op de telpost, om zeven uur meer bepaald. Terug goeie trek maar geen uitschieters, wel een groepje van vijf Beflijsters, meerdere Barmsijsjes, reeds 15 Gierzwaluwen en in totaal een goeie 2400 Graspiepers op drie uur tijd.

De volgende etappe was een excursie naar de Oostvoorduin in Oostduinkerke, alwaar Diedi The Deer een pleisterende Hop had gezien: de langstreckende Hop van gisteren bleek de eerste van een kleine influx! Geen Hop echter, wel lekker in het zonnetje geluierd, een mooie waarneming van een mannetje Beflijster, koppel Roodborsttapuit, Braamsluiper, Kleine watersalamanders in een poeltje. Ook plantjes werden bekeken: Kandelaartje, Vroegeling, Gulden sleutelbloem en Voorjaarsganzerik.

De KWG had tot dan toe weinig in de pap te brokken gekregen, maar daar zou die avond verandering in komen: de eerste kruisessies! Er werden er drie gehouden en in de plastic bakken zwommen, zaten, zweefden uiteindelijk volgende zeebeesten: een honderdtal Zeedruifjes, véél Garnalen, drie Pietermans, een Grauwe poon, elf Dikkopjes, een Zandspiering, twaalf Schollen, een Tong, een Dwerginktvisje (inkt spuitend, machtig!), zes Zwemkrabben en drie Strandkrabben.

Fons Verhelst © Nicolas Van Rossem

een Ooievaar, in glijvlucht naar noord!

Volgende conversatie werd gevoerd.

- 'Wat willen we nog zien vandaag?'

- 'Ne wouw!'

- 'Jaaaa, ne wouw!'

- 'Ne rooie!'

- 'Neeje, ne zwarte, veel hipper'

- 'Geef mij maar ne rooie'

- 'Neeje, ne zwarte, veel hipper'

Dit is dus echt gebeurd... Nog geen minuut later verscheen een stipje aan de horizon, dat naarmate het dichterbij kwam verdacht veel op een wouw begon te gelijken, een Zwarte wouw dan nog wel... Als toemaatje kwam een vroege Gierzwaluw langs.

Nahetavondetendenenweneennachtelijke sfeertocht in het Westhoekreservaat: volop zingende Nachtegalen en Sprinkhaanzangers,

Fons Verhelst © Nicolas Van Rossem

Een leuke vangst dus, het was de eerste keer dat ik kruide en ik was direct verkocht! Tijdens het kruien jagende Grote sterns boven onze hoofden, op het strand een mooie Geelpootmeeuw, drie overvliegende Lepelaars, langsvliegende Drieteentstrandloper... Van vissers kregen we een veertig centimeter grote pijlinktvis. Eten genoeg dus voor die avond, zeg dat wel: honderden garnalen, een mooie tong en calamares.

(Quote van de dag: 'Ooooh noooo, it's purple man!!!')

17.04

Ik weet niet wat er scheelde maar het was ons weer gelukt vroeg op te staan, echter met minder succes dan de twee vorige dagen: weinig of geen zangvogel trek... Op het strand zaten een kleine honderd Grote sterns en vlogen twee Zwartkopmeeuwen 'miauwend' over. Tijd dus voor een wandelingetje in het reservaat, zingende Grasmus, twee Tapuiten, zalig dicht zingende Cetti's zanger, een jagend vrouwtje Blauwe kiekendief. Terwijl we even pauseerden op het platform aan het begin van het loopduin gaven Belflijsters een show van jewelste: eerst twee hoog over naar zuid, dan drie heel dicht over ons kop, dan een mannetje in zit in de buurt van het platform, uiteindelijk meevliegend met terug overvliegende drie beesten: feest!

We ondernamen die middag een excursie naar 'Les dunes de Perroquet' in Bray-dunes. Weinig nieuws behalve (alweer) Belflijsters, een mooi koppeltje in zit, een Heggerank-lieveheersbeestje en zalige Strandpleviertjes op het strand, die zich tot op tien meter lieten bekijken!

Tijdens de daaropvolgende kruisessie, een nijdige zuidwestenwind, fris dus, toch, weer een mooie vangst: zeven Pietermans, negen Dikkopjes, tien Schollen, meer dan vijftig Zeenaalden alstemblieft, een veertigtal Zeedruifjes, een Zandspiering, drie Zwemkrabben, twee Strandkrabben en twee Breedpootkrabjes.

18.04

Wakker geworden, de regen kletterden tegen de ramen, wat een contrast met het lekkere voorjaarsweertje van de vorige dagen, niemand had dus veel zin om nog iets natuurstudie-achtig te doen. We hielden het weekend voor bekeken, het afscheid viel zwaar.

Nicolas Vanermen
nicolas_vanermen@hotmail.com

Grote stern (© Yves Adams)

Structuur van de NWG (2005)

NWG (nwg@jnm.be):

Voorzitter: Brecht De Meulenaer,

Secretaris: Nele Verstraete,

Ping: Wout Opdekamp,

Redactie (Bertram): Jan Claes,

Pers en promo: Heleentje De Brauwer,

Faunadatabank: Pieter Blondé,

ARWG (arwg@jnm.be):

PWG (pwg@jnm.be):

KWG (kwg@jnm.be):

VBWG (vbwg@jnm.be):

VWG (vwg@jnm.be):

ZWG (zwg@jnm.be):